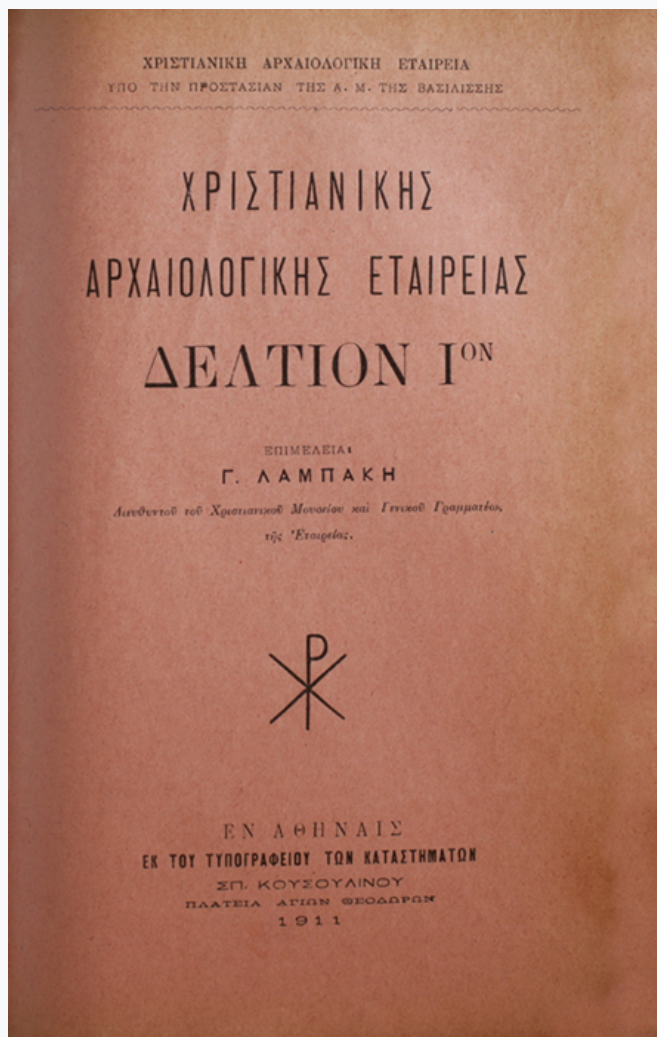

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 10 (1911)

Δελτίον ΧΑΕ 10 (1911), Περίοδος Α'

Έκθεσις περί του εν Καΐρω Β΄ Διεθνούς Αρχαιολ. Συνεδρίου

Σπυρίδων ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ

doi: [10.12681/dchae.1664](https://doi.org/10.12681/dchae.1664)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. (2013). Έκθεσις περί του εν Καΐρω Β΄ Διεθνούς Αρχαιολ. Συνεδρίου. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 10, 75–78. <https://doi.org/10.12681/dchae.1664>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἐκθεσις περί του εν Καΐρω Β' Διεθνούς Αρχαιολ.
Συνεδρίου

Σπυρίδων ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ

Δελτίον ΧΑΕ 10 (1911), Περίοδος Α' • Σελ. 75-78

ΑΘΗΝΑ 1911

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΑΪΡΩ, Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΛ. ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Κύριε Πρόεδρε

Τοῦ ἐν Καΐρῳ Βου Διεθνoῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου μετέσχον ὑπὸ τὴν διπλὴν ιδιότητα, καὶ ὡς δι' ἰδιαιτέρας προσωπικῆς προσκλήσεως τιμηθεῖς, καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἡμετέρας Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Δαμβάνω δὲ τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν ὡς οἶον τε σύντομον ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ γενομένων καὶ ἰδίως τῶν ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένων, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας.

Τὸ Συνέδριον ἤρξατο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡμεμισίμως τῇ 24 Μαρτίου, ἡ δὲ ἐπίσημος ἑναρξίς αὐτοῦ ἐγένετο ἐν Καΐρῳ τῇ 28 Μαρτίου, καὶ ἀπεπεραιώθη τοῦτο τῇ 2 Ἀπριλίου (κατὰ τὴν ἡμετέραν χρονολογίαν).

Κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Α. Υ. τοῦ Κεδίβου τῆς Αἰγύπτου γενομένην μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος ἐπίσημον ἑναρξίν ἐν τῷ μεγάλῳ Θεάτρῳ τῆς πόλεως ἐπέβαλον γαλλιστὶ τὴν ἐξῆς προσφώνησιν : (ᾠ)

Ἐψηλότατε !

Κύριοι Σύεδροι !

Ἡ ἐν Ἀθήραις Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία μοὶ ἀνέθηκε τὴν τιμητικοτάτην ἐντολήν, ὅπως ἀντιπροσωπεύσω αὐτὴν ἐν ταῖς Συνεδρῆαῖς ταύταις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιστήμης, αἵτινες ἤδη ἐγκαινίζονται σήμερον ἐνταῦθα.

Διὰ τοῦτο ἐν ὀνόματι τῆς Ἑταιρίας ταύτης ἐπιτρέψατέ μοι, παρακαλῶ, νὰ λάβω δι' ὀλίγων τὸν λόγον.

Ἐχω τὴν μεγίστην τιμὴν ν' ἀπευθύνω εἰς τὴν Α. Υψηλότητα τὸν Κεδίβην τῆς χώρας τῆς Αἰγύπτου, ἑνδοξὸν ἡμῶν Πρόεδρον, τὴν ἔκφρασιν τοῦ βαδνιάτου τῆς Ἑταιρίας ἡμῶν σεβασμοῦ.

(ᾠ) Πᾶσαι αἱ προσφωνήσεις παρεδόθησαν γραπταὶ εἰς τὸ Προεδρεῖον ὅπως δημοσιευθῶσι.

Σπεύδω επίσης νὰ ἐκφράσω πρὸς τὰ μέλη τοῦ Κομητίου τοῦ Β! Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ πρόσκλησιν, καὶ τὰ εὐλοκωδέστατα συγχαρητήρια καὶ τὰς ἐγκαρδιωτάτας εὐχὰς ἡμῶν ὑπὲρ ἐπιτυχίας τοῦ Συνεδρίου.

Ἡ ἡμετέρα ἐν Ἀθήναις Ἑταιρία τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας δύναται νὰ καυχᾶται, ὅτι κατώρθωσε μέχρι τοῦδε πολλὰ ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, καίτοι τὰ χρηματικὰ αὐτῆς μέσα εἰσὶ λίαν περιορισμένα. Συνεπῶς λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω τῷ Συνεδρίῳ τὰ τέσσαρα δελτία, εἰς ἑξ̄ τομίδια, τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις Διεθνoῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου (Δελτία Ε. Γ. Ζ. Η.), τῶν προηγουμένων Δελτίων ὑποβλήθέντων τότε ἐν Ἀθήναις. Ἐπίσης τὸν νεώτατον Κατάλογον τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, τὸ ὁποῖον εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του ἐν πάσῃ τῇ Ἀνατολῇ, περιέχον ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας χριστιανικῶν ἀντικειμένων, ὧν πολλὰ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἶναι ἀνεκτιμήτου καὶ μεγίστης ἀξίας.

Τελευτῶν τὰς ὀλίγας μου λέξεις ἐπαναλαμβάνω τὰς θερμὰς εὐχὰς ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ Συνεδρίου.

Τὸ Συνέδριον διηρέθη εἰς ἑξ̄ τμήματα.

Α.) Ἀρχαιολογία προκλασική.

Β.) Ἀρχαιολογία κλασική.

Γ.) Παπυρολογία.

Δ.) Ἀρχαιολογία Θρησκευτική.

Ε.) Ἀρχαιολογία Βυζαντινή.

Σ.) Νομισματικὴ καὶ Γεωγραφία.

Ἐν τῇ ιδιότητι μου ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας ὑπέβαλον εἰς τὸ Δ' Τμήμα, τὸ τῆς Θρησκευτικῆς Ἀρχαιολογίας, τὸ παραδοθὲν μοι Ὑπόμνημα τοῦ ἡμετέρου γραμματέως κ. Γ. Λαμπάκη «περὶ τοῦ σκοτίους τοῦ γενομένου κατὰ τὴν Σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος», τὸ ὁποῖον, καθὰ μοι εἶπεν ὁ γραμματεὺς τοῦ Συνεδρίου θέλει δημοσιευθῆ ἐν τοῖς πρακτικοῖς αὐτοῦ, δλόκληρον, ἂν καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀνακωινώσεις δημοσιευθῶσιν δλόκληροι, ἄλλως ἐν περιλήψει, ὡς αἱ ἄλλαι.

Τὸ Σ. τμήμα, τῆς νομισματικῆς, περιελάμβανεν οὐ μόνον τὰ νομίσματα ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ σχετικὰ, οἷον μετάλλια, δακτυλίους, δακτυλιολίθους κλ. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ἐπέδειξα καὶ τὸ κίρινον δοθὲν μοι ἀποτύπωμα τοῦ δακτυλιολίθου, τοῦ ἀνευρεθέντος πέρυσιν ἐν Κορίνθῳ παρὰ τοῦ κ. Λαμπάκη, πραγματευθεὶς (ἰταλιστὶ) περὶ αὐτοῦ. Ὁ δακτυλιόλιθος φέρει, ὡς γνωστὸν,

ἐγγεγλυμμένον ἄνδρα σταδιοδρομοῦντα, γυμνόπονν καὶ κρατοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς στέφανον, ἐνῶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀνασηκῶνει τὸν μανδῦαν αὐ-αυτοῦ. Ἐκατέρωθεν τοῦ ἀνδρὸς φέρεται ἐπιγραφή ΠΑΥ—ΛΟΣ. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Λαμπάκη ἐνταῦθα οὐδεὶς ἄλλος νοητός ἢ ὁ Ἄποστολος Παῦλος, ὁ πρῶτος κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου ἐν Κορίνθῳ· καὶ διὰ τοῦτο ὁ δακτυλιόλιθος εἶναι εὔρημα ἀνυπολογίστου ἀξίας καὶ πρωτότυπος, καθότι πρώτην ταύτην φορὰν εἰκονίζεται οὕτως ὁ Ἄποστολος, τοῦ κατασκευαστοῦ καλλιτέχρον (τοῦ Β. αἰῶνος μ.Χ. κατὰ τὸν κ. Α.) θελήσαντος νὰ παραστήσῃ τὸν Παῦλον λέγοντα τὸ γνωστὸν ρητὸν (Β' Τιμοθ. δ' 7-8) «Τὸν ἀγῶνα τὸ καλὸν ἠγρόνισμαι τὸν δρόμον τετέλεκα, λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος».

Ἐν τοῦτοις ὁ πρόεδρος τοῦ τμήματος κ. Babelon ἐξέφρασε τὴν ἐπινοίαν μὴ ὁ δακτυλιόλιθος δὲν παριστᾷ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ἀλλ' ἀθλητὴν τινα ῥωμαῖον, ἄγνωστον, *Rohrium Paulum*, οὗ τὸ ὄνομα ἐξελληνίσθη ἐν Κορίνθῳ.

Εἰς τὸ τέλος τῆς συζητήσεως προσελθὼν ὁ γνωστὸς νομισματολόγος καὶ εἰδήμων τῶν τοιοῦτων γάλλος κ. Ράιναχ ἐξέφρασε τὴν ἐπινοίαν μὴ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ γεγλυμμένου ἀνδρὸς εἶναι τὸ γράμμα T, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ δακτυλιόλιθος θὰ ἦτο τῶντον ἔργον χριστιανικόν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ T εἶναι χριστιανικὸν σύμβολον τοῦ Σταυροῦ. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ δοθέν μας ἀποτύπωμα κίρηνον ἦτο ἀτελὲς ἐν ταῖς λεπτομερεῖαις καὶ δυσδιάκριτον. Ὡστε, κυρίως εἰπεῖν, τὸ ζήτημα ἔμεινεν ἄλυτον (1).

Ὡς ἀπλοῦν μέλος τοῦ Συνεδρίου προὐκάλεσα συζητήσιν ἐν τῷ Α' Τμήματι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ ἐξ Ὁλλανδίας κ. Van-den-Ven περὶ τοποθεσιῶν τῆς Μεσαιωνικῆς Ἀλεξανδρείας, κατὰ τὸ ἀρχαιότατον συναξάριον τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος, τὸ ὁποῖον πρῶτος ηὐτήχησα νὰ εὔρω ἐν κώδῃσι τῶν Βιβλιοθηκῶν τῆς Βιέννης καὶ τῆς Βενετίας καὶ εἶχα δημοσιεύσῃ πρὸ ὀκταετίας. Παραδόξως ὁ κ. Van-den-Ven, ἐνῶ εἶχεν ἑνὰ χεῖρας αὐτοῦ τὴν δημοσίευσίν μου καὶ συνεζήτητε ἐπ' αὐτῆς, οὐδὲ λέξιν ἐν τῷ συνεδρίῳ ἔλεγε περὶ τοῦ εὐρόντος καὶ δημοσιεύσαντος τὸν ἑνὰ τὰς χεῖρας του κώδῃκα.

(1) Μᾶλλον ἐπισταμένην ἔρουντα τοῦ δακτυλιόλιθου δεικνύει, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὅτι οὔτε σχῆμα T ἔχει τὸ σημεῖον τοῦτο, οὔτε Π, (ὑποδηλοῦντος κατὰ τὸν κ. Λαμπάκην τὸ ὄνομα Π α ὦ λ ο ς). Σημειωτέον ἐν τέλει ὅτι ἡ γνώμη τοῦ ἡμετέρου νομισματολόγου καὶ εἰδικοῦ κ. Σβορώνου εἶναι πάντῃ διάφορος. Ὁ δακτυλιόλιθος, ἔργον πολὺ ἀρχαιότερον, ἴσως τοῦ Γ' ἢ Β' αἰῶνος· πρὸ Χριστοῦ, παριστάνει τὸν αἰγύπτιον θεὸν Σέραπιν (ὁμοιότητως καὶ ἀλλαγῇ παριστάμενον), τὸ δὲ ὄνομα, ὃ φέρει, Π α ὦ λ ο ς, εἶναι τοῦ κ τ ἡ τ ο ρ ο ς τοῦ δακτυλιόλιθου, οὐχὶ τοῦ ἐν αὐτῷ παριστανομένου προσώπου.

Ἐπίσης μετέσχον ἐν τῷ αὐτῷ τμήματι τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ καθηγητοῦ κ. Sam. Wide, περὶ θρησκευτικῆς τιμῆς ἐπιγραφῆς ἀνευρεθείσης ἐν Σουβίῳ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς μεταφορζοτὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἀλλὰ περὶ τῶν τελευταίων τούτων παραλείπω νὰ κάμω εὐρύτερον λόγον ἐν τῇ Ἐκθεσεί ταύτῃ, διότι δὲν ἐνδιαφέρονσι τὴν ἡμετέραν Ἐταιρείαν.

Τὸ Συνέδριον κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ γενικὴν τῶν μελῶν ἀπάντων συνεδρίαν, ἐπήρτισε κανονισμόν ἀμετάβλητον, καθ' ὃν τὰ Διεθνή Ἀρχαιολογικὰ Συνέδρια θὰ ὀρίζονται καὶ διευθύνονται, κατὰ τὸ πρόγραμμα εἰς τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ ὑπὸ Διεθνοῦς διαρκοῦς Ἐπιτροπῆς, ἐδρευούσης ἐν Ἀθήναις, ἧς μέλη θὰ ἴηαι ὁ παρ' ἡμῖν Γεν. Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ οἱ κατὰ καιροὺς Διευθυνταὶ τῶν ἐν ἐπαύθῃ ξένων ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Υ. τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ προσιασίᾳ τοῦ ὁποίου εἶχε συνέλθει τὸ Ἀσὸν Συνέδριον ἐν Ἀθήναις.

Ἄν κρίνω ἄσκοπον νὰ προσθέσω ὅτι διαρκοῦντος τοῦ Συνεδρίου τὰ αἰγυπτιακὰ Μουσεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Καίρου ἦσαν πᾶσιν ἡμῖν προσιτά. Ταῦτα, ἰδίως τὰ ἐν Καίρῳ, περιλαμβάνουσι καὶ ἰκανὰς χριστιανικὰς ἀρχαιότητας, ἀξίας ἰδιαίτερας μελέτης, οἷον εἰκόνας ἱεράς, ἀνάγλυφα καὶ ἀγαλμάτια τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ἱεροτελεστικά σκεύη, ἑλληνικοὺς κώδικας εὐχῶν καὶ ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως καὶ ὅμοια. Ἐνεκα τοῦ στενοῦ τοῦ χρόνου δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μελετήσωμεν αὐτὰ λεπτομερῶς.

Περὶ τῶν ἀπονεμηθεισῶν τοῖς κυρίοις Συνέδροις τιμῶν καὶ τῶν γενομένων πρὸς αὐτοὺς ὑποδοχῶν καὶ περιποιήσεων παρὰ τε τῆς Α. Υ. τοῦ Κεδίβου καὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Καίρῳ ἀρχῶν ἀλλὰ καὶ ἰδιωτῶν κυρίῳ περιτὸν νὰ εἶπω πολλὰ· δὲν δύναμαι ὅμως νὰ μὴ κάμω ἰδιαίτεραν μνησίαν τῶν ἐξόχων δειγμάτων φιλοξενίας, ἀγάπης καὶ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν ἡμετέρων ἐκεῖ ὁμογενῶν, δι' ὧν ὑπεδέχθησαν τοὺς ἐξ Ἑλλάδος συνεδριαστὰς.

Μετ' ἐξειδασμένης πρὸς ὑμᾶς ἐπολήψεως, κύριε Πρόεδρε, διατελῶ

Θεράπων

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ἀπριλίου 1909.